

Remény és csalódás

Babits művészi–emberi útjának stációi 1918–1920 között

A pályája elején a költészet tökéletességét és újszerűségét még a világirodalmi mintákban kereső, klasszikus álmokat kergető, filozófiai gondolatokba mélyedő Babits Mihály apolitikus, *l'art pour l'art* eszméket vallott. Az első világháború kitörése, annak vészterhes légköre azonban világnézeti változást hozott a poeta doctus pályáján. Babits a világháború fenyegető pusztításában döbrent rá, hogy a művészet nem csupán intellektuális–filozófiai mélységgel átszőtt szépségeszmény, hanem közéleti szerepvállalás: költőként erkölcsi felelőssége, etikai kötelessége békét kiáltani a „világot elsüllyesztő rettenetes” öldöklésben! A művészet esztétikai szépségének bűvkörében alkotó lírikusból a lélekölő háború riadalma szakította ki azokat a „véres szavakat”, melyért hazaárulással majd istenkáromlással vádolták. Zaklatott lelkiállapotának érzelmi kitöréseit nem csupán a *Játszottam kezével* vers zárlatának vihart keltő záró sorai tükrözik, hanem a *Fortissimo* éles vészkiáltása és a *Húsvét előtt* expresszív sodrású apokaliptikus víziója is. A *Nyugat* 1916. március 26-án megrendezett matinéján fölolvassott *Húsvét előtt* eszmei mozzanata, hogy a nemzetét féltő költő bátran szól az első világháború pusztítása ellen az új, békés élet reményében: „Én nem a győztest énekelem, / nem a nép-gépet, a vak hőst, ... / hanem azt, ... / ki először mondja ki azt a, ... / szent / embermegváltó, visszaadó, / nemzetmegmentő, kapunyitó, / szabadító drága szót, ... / béke! béke már!” A rapszodikus mesterműhöz hasonlóan a „szabadító drága” varázsszót, a VILÁGBÉKE eljövételének a vágyát Kant *Az örök béke* című morálfilozófiai esszéjének szavaival mondja ki, mikor 1918 nyarán lefordítja a königsbergi filozófus művét. Kant 1795-ben az első koalíciós háború idején írt tanulmánya szerint a tiszta ész és erkölcs kötelezi az emberiséget a békére. A háború szörnyűségeiben mélyen megrendült Babits gyötrelmeiben Kanthoz fordul, a német filozófus békegondolata ad neki lehetőséget, hogy ismét kimondhassa a békeeszme szükségességét. Babits a Kant-fordításhoz jegyzeteket készített, s feladva a szépségeszmény esztétikai ideálját, *Kant és az örök béke* című esszéjében a következőket írta 1918

SEBŐK MELINDA (1979) irodalomtörténész, kritikus, tanár. A KRE BTK Modern Magyar Irodalomtudományi Tanszékének egyetemi docense. Budapesten él. Legutóbbi kötete: *Modern érték-őrzők* (2017).

augusztusában: „Én a szélesebb intelligenciára óhajtottam hatni. Nekem nem is Kant volt a fontos, hanem a békegondolat, amit Kant kifejez. Elhatároztam tehát, hogy ezt a gondolatot világosabb és egyszerűbb nyelvre fordítom le, hogy mintegy szerzője stílusának terhelő körülményei nélkül önmagában hasson. E célból felapróztam a hosszú mondatokat, szétszedtem a gondolatot, molekuláira, hogy azok külön észrevehetők és átgondolhatók legyenek [...] hisz nem irodalomról van itt szó, a gondolat a fontos. Ha azt kissé érthetőbbé tette ez a munkám: jó és nem sajnálom. [...] A természet mechanizmusát minden tehetőségünk szerint úgy irányítani, ahogy az a békegondolat megvalósulását legjobban és leghamarabb elősegítheti: kötelesség: [...] Nem az a kérdés itt többé [...] vajon az örök béke lehetséges-e (mint gondoljuk) – vagy nem lehetséges. Úgy kell cselekednünk, mintha lehetséges volna. [...] Tégy meg mindent ezért a nagy célért! – mert ez kötelesség!”¹

Babits tehát a humánumhoz való hűségét tekintette a legfőbb vezérlő eszmének, ezért Kant morálfilozófiai töprengésein keresztül is azt hirdette, hogy a háború megszüntetése és a világbéke eljövetele erkölcsi kötelesség. A pacifista Babits mindennél jobban várta a háború befejezését. Az 1918-as őszirozsás forradalommal a politikai rendszer megváltozását, a várva várt béke eljövetelét remélte, és szokatlan aktivitást fejtett ki ennek érdekében. Nem volt ugyan képviselője az új államberendezésnek, de remélte a háborúért felelős Habsburgok trónfosztását, s régi vágyainak beteljesülésétől lelkesedve, 1918 őszén belesodródott a forradalmi eseményekbe. Az *első pillanatban* című írásában szenvedélyesen ünnepli a forradalom „csodaszerűségét”: „Pusztán emberi szempontból nézve a magyar forradalom valóságos csoda volt. És most, hogy ez a csoda megtörtént, a kételkedő ész szinte értelmetlenül áll vele szemben és keresi azt, ami minden emberi tüneménynek hordozója, ami ennek is továbbhordozója lehessen: az akaratot. És csupa belső ellenmondásra talál. A forradalom kétségtelenül egy és egységes, és mégis más képet ölt minden akaratban, más-más nyelvet beszél minden lélekben mint pünkösdkor az apostolok. Micsoda forradalom ez? Polgári forradalom? Negyvennyolcas szabadságforradalom? [...] Magyar vagy emberi? [...] Máshogyan látja minden párt, máshogyan minden osztály, igazán mint egy varázstüneményt: mindenki a maga szíve szerint látja! És mindegyik mást is vár tőle: más eredményeket, más tendenciát!”²

Babits pacifista állásfoglalásával rendkívül bizakodva tekintett a forradalmi változásokra, s ekkor még nem sejtette, hogy életének legviszontagságosabb, egész lelkületére kiható időszaka előtt áll. A Babits-levelezés kritikai kiadásának dokumentumaiból is bepillantást nyerhetünk az 1918–1920 közötti periódus sorsdöntő eseményibe. 1918 novemberében Babits édesanyjának még „izgalmas napokról” számol be: „Kedves anyám, bocsáss meg hogy ily soká nem írtam;

1 Babits Mihály: Kant és az örök béke. *Nyugat*, 1918/16. augusztus.

2 Babits Mihály: Az első pillanatban = szerk. Téglás János: *A vádlott: Babits Mihály. Dokumentumok 1918–19-ből*. Tótfalusi Tannyomda, 1996, 8.

ezekben az izgalmas napokban, mikor csak úgy zúdultak az események, bajos is volt időt és nyugalmat találni arra. Pesten már teljes rend van; remélem Szekszárdon is. Itt különben nem is volt veszedelmes felfordulás, a forradalom napja is gyönyörűen folyt le, igazán szép nap volt, és egy csöppet sem félelmes.”³ 1920 februárjában pedig az özvegy Ady Endrének Boncza Bertának már védtelenségéről és kiszolgáltatottságáról panaszkodik szekszárdi magányában: „Újságot nem olvasok, s a pesti élettől egészen elmaradtam. Barátaim ugyan voltak oly kedvesek, s értesítettek a Petőfi társaságból való kidobatasomról. [...] Képzelem, Pesten is azóta mennyit mocskoltak, gunyoltak, lesajnáltak, [...] Én vagyok az az ember, aki csupa seb, és éppen azért már érzéketlen. Harcolni nem tudok evvel a csöcseléssel, és védtelenül vagyok kiszolgáltatva barátaimnak akik nem tudják, ki vagyok, és ellenségeimnek, akik nagyon is tudják.”⁴ A levelezés gazdag dokumentumaiból e két kiragadott példa is világosan tükrözi a reményteli költő politikai csalódását, lelkiállapotának változását, személyének hullámozó megítélését. De hogyan és miért került politikailag lehetetlen helyzetbe a *Magyar költő kilencszáztizenkilencben?*

*

Babits, aki kora egyik legműveltebb és legsokoldalúbb gondolkodója volt, a háború ellen tiltakozó szellemi elit képviselőjeként az „etikai abszolútumot” tekintette alapelvének: Lukács György biztató szavai ellenére nem lépett be a Kommunisták Pártjába, semmilyen politikai funkciót nem vállalt. Három önálló verseskötet, két regény és számos esszé, tanulmány és műfordítás sikere után az irodalomnak próbálta szentelni minden idejét. Tagja lett a Petőfi Társaságnak, bár irodalomszervező tevékenységét Kosztolányi, Hatvany, Schöpflin, Karinthy és saját kezdeményezésére az újonnan megalakult Vörösmarty Akadémiában próbálta érvényesíteni. Célul tűzték ki a politikamentes nemzeti kultúra ápolását, 1919. január 27-én elhunyt Ady Endre emlékére és a tehetséges fiatal költők jutalmazására Ady-díjat alapítottak. Babits Ady halálát követően, 1919 januárjától a lap tényleges szerkesztője lett: műveinek és Dante-, Verlaine-, Baudelaire-műfordításainak egy része a *Nyugatban* jelent meg, de a *Pesti Naplóban*, az *Eszten-dőben*, az *Új Időben*, az *Életben*, az *Új Világban*, a *Magyar Diákban*, az *Áprilisban* és a *Vasárnapi Újságban* is publikált. A *Nyugat* szerkesztőségi tagjai közül Földi Mihállyal került szorosabb kapcsolatba, Osváttal azonban – a köztük lappangó feszültség miatt – nem levelezett. Szorosabb barátságot alakított ki azonban Rédey Tivadarral, Schöpflin Aladárral, Jászi Oszkárral, Dienes Pállal és felesé-

3 Babits Mihály levele Babits Mihályné Kelemen Aurórának Budapest, 1918. november 15. *Babits Mihály levelezése. Kritikai kiadás, 1918–1919.* S. a. r. Sipos Lajos. Budapest, 2011, Argumentum Kiadó, 193.

4 Babits Mihály levele Ady Endrének Boncza Bertának Szekszárd, 1920. február 22. után. *Babits Mihály levelezése. Kritikai kiadás, 1919–1921.* S. a. r. Majoros Györgyi – Tompa Zsófia. Budapest, 2012, Argumentum Kiadó, 62.

gével, Dienes Valériával, Szilasi Vilmostal, Reményik Sándorral, továbbá egykori tanítványával, Komjáthy Aladárral, majd az óráit is látogató Szabó Lőrincsel. Ők voltak a leggyakoribb vendégek Reviczky utcai lakásán. Ugyanakkor Horvát Henrik és Stefan I. Klein, akik fáradhatatlanul dolgoztak lírai és prózai műveinek németországi népszerűsítésén, folyamatosan ostromolták leveleikkel. Babits a magyar irodalom egyik legelismertebb képviselője lett. Számos irodalmi estre hívták: Kolozsvárra, Nagyváradra, Marosvásárhelyre, Pozsonyba, de a fővárosban is részt vett a Zeneakadémia és a Társadalomtudományi Társaság rendezvényein. Babits 1918–1919-ben számos tisztséget töltött be: egyik vezetője volt az Írók Direktóriumának és a Nyelvtudományi és Irodalomtörténeti Kutatók Szakszövetségének, alelnöke lett a Vörösmarty Akadémiának és az Írók Szakszervezetének, tagja volt a Közoktatásügyi Szaktanács Irodalmi és Művészeti Szakbizottságának, a Középiskolák Kulturális Egyesületének és a Petőfi Társaságnak. Ady halála után a *Nyugat* szerkesztője és a pesti Egyetem Bölcsészeti Karának professzora lett.

Mikor Kunfi Zsigmond Berinkey Dénes kormányában átvette a közoktatási tárcát, akkor többek között Babitsot is felkérte egyetemi rendes tanárnak a modern magyar irodalmi és a világirodalmi tanszékre. Babits az egyetemen 1919. április 1-jétől „Az irodalom elmélete” című előadást és Ady-szemináriumot hirdetett meg. Mivel óráit bárki hallgathatta, igen nagy volt az érdeklődők száma: Szabó Lőrinc a Műegyetemről Babits kedvéért iratkozott át a Bölcsészettudományi Karra, s az Ady-szemináriumon többször megjelent az özvegy Ady Endréne Boncza Berta is. Mivel Babits Ady halála után részt vett a temetési előkészületekben, a temetési szertartáson búcsúbeszéddel emlékezett egykori költőtársára, így különösen jelentős Ady költészetével foglalkozó szeminárium. Ma már Szabó Lőrinc gyorsírásos feljegyzéseiből ismeretesek Babits Adyról tartott egyetemi előadásai, melyben költőtársa magyarságát, zsenialitását méltatta: „Az erkölcsi hűség az, ami a zsenit jellemzi. [...] Ady egészen és teljesen magyar, és egészen a magyarságból nő ki.”⁵ Később, 1920 februárjában, a *Nyugat* Ady-számában saját nézeteihez hasonlóan Ady pacifizmusát, háborúellenességét, életigenlését hangsúlyozta: „Szeret minden kultúrát, haladást, szabadságot, mindent ami az Életet gazdagíthatja, színesítheti, elevenítheti. És gyűlöl minden elnyomást, minden szegénységet, minden maradiságot, mindent ami az élet kiélését akadályozza vagy lehetetlenné teszi. [...] Pacifizmusának is ez a kulcsa. A háború rossz, mert az életet pusztítja, korlátozza, rabbá teszi. [...] Egyszóval: Ady az Emberiség nagy vallásának híve, amely annyira egyszerű, igaz és magától értetődő, hogy talán éppen azért csak a zsenik tudják ma látni és vallani. [...] Ady nemzeti költő, éppen azért mert az Élet költője, s semmi

5 Lipa Tímea: Babits Mihály egyetemi előadásai Ady Endréről Szabó Lőrinc gyorsírásos lejegyzésében = (szerk. Nédli Balázs, Pienták Attila, Sipos Lajos): *Közelítések... Babits Mihály életművéről születésének 125. évfordulóján*. Szombathely, 2008, Savaria University Press, 261.

életet nem tagad. A nemzet pedig nagyon is élet, a legszínesebb és legmelegebb élethullámok közül való.”⁶

Babits Adyról írott gondolatai egybecsengenek még 1919. február 15-én az *Új Világ*ban közölt, később sokat támadott *Az igazi haza. Cikk a Szózatról* című írásával: „Ez az a haza, amelyre igenis szüksége van az emberiségnek, amelyet meg kell őrizni az emberiség számára. A haza, amelyet mi magunkban hordunk, és amely nem veszhet el, mert egy az emberekkel, a néppel, amely ki nem írtható, hanem él. Megfogyva bár, de törve nem! Nem meghalni kell ezért a hazáért, hanem élni: mert ez a haza nem a halálunkból, hanem az életünkben él.”⁷ Babits szerint véráldozat és öldöklés nélkül kell a nemzetnek megmaradni a hazában, mert ha fogyatkozik a hazában élő nép, akkor elvész a nemzet, és ezáltal pusztul az emberiség is. Babits ebben az esszéjében Vörösmarty *Szózat* című versének sorain keresztül, de a világháborús összeomlás utáni válsághelyzetben értelmezi a nemzet és az Emberiség viszonyát. S továbbra is a világbéke etikai elkötelezettjeként az Emberiséget, a világ sorsát előrébb valónak tartja, mint a nemzetét: „A világháború, amelynek közepében mi vérzünk, ezer sebből, szegény, tévútra vitt ország – és kiáltozunk, kétségbeesve, életet vagy halált: *S népek hazája, nagy világ!* Ó, milyen máshogyan olvasom ma a *Szózatot*, mint még öt év előtt! Mennyivel jobban megértem a költőt! [...] Mert az Emberiség előbbre való, mint a nemzet!”⁸ Babits Kant világbéke eszméjét szinte posztulátumnak tekintve gondolja úgy, hogy az embert semmiféle cél szolgálatában nem szabad eszközként felhasználni, ezért is folytatja így gondolatmenetét: „Nem a hazafiságra tanít bennünket az Idő, Emberiségre tanít! A Haza nevével rútul visszaéltek. Jelszónak használták a gyilkolásra.”⁹

Babits 1919-es tevékenysége: közéleti és kulturális szerepvállalása, az egyetemi tanári kinevezése, *Az igazi haza* című cikke a tanácsköztársaság bukása után visszatetszést keltett. Retorziók sora következett: 1919 júniusában tanári pályafutása véget ért, *Az igazi haza. Cikk a Szózatról* című írásában kifejtett haza- és nemzetfogalomra hivatkozva elvesztette állását; 1919 decemberében a Középiskolai Tanári Fegyelmi Bizottság vizsgálatot indított ellene, 1920 februárjában a Petőfi Társaság tagjai közül (Móricz Zsigmonddal együtt) kizárták; majd márciusban egy fegyelmi határozattal nyugdíjának elvesztésére ítélték. Az 1919-es többszörös rendszerváltás tragikus fordulatokat hozott: ennek az életszakasznak a legkeservesebb hónapjairól vall 1919 augusztusában a *Nyugat*ban közölt a *Magyar költő kilencszáztizenkilencben* című esszéjében: „Az én népemet tépték, pusztították. [...] Én pedig ott ültem, a Katedrán, [...] mely a Megtiszteltetés helye helyett a Szégyen padja lett. [...] egyéni bánat tép, egyéni emlékek fojtogatnak, egyéni tiltakozás robban ki belőlem. Miért tettek ők engem a Vörös Mesterré?

6 Babits Mihály: Tanulmány Adyról. *Nyugat*, 1920/3–4, február.

7 Babits Mihály: *Az igazi haza. Cikk a Szózatról* = Téglás János (szerk.), i. m. 58.

8 Babits Mihály: *Az igazi haza. Cikk a Szózatról* = Téglás János (szerk.), i. m. 56.

9 Babits Mihály: *Az igazi haza. Cikk a Szózatról* = Téglás János (szerk.), i. m. 56.

Nem tagadnám és nem szégyellném, de a valóság az, hogy nem voltam az ő elveik embere. [...] Mégis hozzám jöttek, [...] kértek, hogy vegyem fel az üldözött kommunisták ügyét, lépjek be pártjukba: akik szenvednek egy szent Eszme miatt, akiket akkor börtönről börtönre vertek és hajszoltak, vagy kergetve bujkálniuk kellett, de én nem tettem ezt. [...] Azt hittem, nincs rosszabb a háborúnál. Van. [...] ha a forradalom egyetlen törvényét emeljük e fölé – azaz az önkény egyetlen törvényét –: az már a káosz: teljes lerombolás.”¹⁰

Tehát az 1919-es esztendő – a kommunizmusból való kiábrándulás – világnézeti változást hozott Babits pályáján, de a nemzetről, a hazáról, a kultúráról és a világbékéről való alapkoncepciója lényegében nem változott. Gondolkodásmódjában nem észlelhető alapvető ellentmondás: ugyanolyan meggyőződéssel ellenezte a vérontást, mint az első világháború éveiben, s mindvégig kiállt az erkölcs, a humánus, a kultúra és a béke eszméje mellett. Ezt igazolja a *Magyar költő kilencszáztizenkilencben* című esszéjében tett vallomása is: „a Szabadság híve vagyok és ellensége az Erőszaknak. [...] a nemzetek közötti Béke s a nemzeteken fölülálló Igazság szavait kerestem.”¹¹ Mindemellett a nemzetet a kultúrával azonosító gondolkodásában sem következett be gyökeres változás. Bár Babits többször is részletesen kifejtette, hogy a magyar irodalomnak is vannak európai, világirodalmi hagyományai, hangsúlyozza, hogy minden kultúrának megvan a sajátos vonásai: „Minden művészet annál értékesebb, mennél nemzetibb. [...] S az irodalom, a nyelv művészete, annál értékesebb, mennél nemzetibb a nyelve.”¹² Az 1913-ban írott *Magyar irodalom* című esszéjében megfogalmazott nemzet- és kultúrafogalomhoz tér vissza a *Magyar költő kilencszáztizenkilencben* című írásában is, mikor azt állítja: „ami a nemzetet nemzetté teszi: az a lelkekben van. [...] Egy nyelv, mely gondolkozásunkat hasonlóvá tette; ugyanazon mesék, melyeket hallottunk a gyerekszobában; ugyanazon történet, melyet tanultunk az iskolában; ugyanazon könyvek, melyeket olvastunk.”¹³ 1919-ben a világháború veszteségei és a forradalmak viszontagságai után azonban a nemzetet az együtt átélt tragédiákkal, a lelkekben felgyülemlett szenvedésekkel és a közös történelmi múlttal is azonosítja, mikor gondolatmenetét így folytatja: „És ugyanazon csapások, miket átszenvedtünk, ugyanazon áldatlan körülmények, amik közt tengődtünk! Az egész múlt, jelenig gazdagodva, úgy, amint lelkünkben felgyülemlett. Közös lelki ősök.”¹⁴

*

10 Babits Mihály: *Magyar költő kilencszáztizenkilencben*. *Nyugat*, 1919/14–15. november.

11 Babits Mihály: *Magyar költő kilencszáztizenkilencben*. *Nyugat*, 1919/14–15. november.

12 Babits Mihály: *Magyar irodalom* = uő.: *Esszék, tanulmányok*. S. a. r., Belia György. Budapest, 1978, Szépirodalmi Kiadó, 362.

13 Babits Mihály: *Magyar költő kilencszáztizenkilencben*. *Nyugat*, 1919/14–15. november.

14 Babits Mihály: *Magyar költő kilencszáztizenkilencben*. *Nyugat*, 1919/14–15. november.

Babits művészi-emberi útjának 1918–1920 közötti periódusát összegezve – eszéinek, cikkeinek, tanulmányainak és leveleinek vallomása alapján – megállapítható, hogy a békére vágyó költő az őszi forradalomtól a háború végét remélte: a kultúra szabadságának a biztosítékát látta benne. A polgári forradalom után bizakodással tekintett a Tanácsköztársaságra, de a diktatúra eszközeit: a terrort, az elnyomást, a véres harcokat sem a háború éveiben, sem a forradalmak idején nem tudta vállalni. 1919 márciusában kezdődött korszak nem folytatása és kiteljesítése volt vágyainak, hanem annak kudarca! Bár a Tanácsköztársaság megbecsülte, szellemi rangját elismerte, Babits nem csupán a proletárforradalom bukása után fordult szembe a munkásosztály diktatúrájával, hanem már 1919 első hónapjaiban visszautasította Lukács György ajánlatát,¹⁵ májusban a sürgető levelek ellenére¹⁶ sem vett részt a bizottságok munkájában; majd 1919 júniusában Schöpflin Aladárral és Fenyő Miksával egy kommunista erőszak elleni kiáltványt közzétételét tervezte.¹⁷ Tehát még a Tanácsköztársaság bukása előtt kiábrándult azokból az illúziókból, amit az új rendszer iránt táplált. A professzori kinevezésének a visszavonása, a fegyelmi eljárások: a tanári nyugdíj megvonása, az irodalmi társaságokból való kirekesztése után még gondterheltebbé, visszahúzódóbbá vált.

15 1919. január végén vagy február elején, abban az időben, amikor Kun Bélának szervezkedése nagy lendülettel kezdte izgatni a közvéleményt, egy alkalommal odajöttek a Központi Kávéházba, ahol nekünk akkor állandó asztaltársaságunk volt, Lukács György, a későbbi népbiztos és Balázs Béla. Hosszasan igyekeztek rábeszélni Babitsot, hogy lépjen be a kommunista pártba. Babits a leghatározottabban ellenállt ennek a biztatásnak, és kijelentette előttük, hogy ő nem kommunista. „Ha most lépsz be a pártba, mondotta Lukács, akkor hős leszel és úttörő. Ha csak akkor lépsz be, amikor már uralomra jutottunk, akkor legfeljebb egyszerű kommunista lehet belőled.” Babits erre azt válaszolta, hogy nem hiszi, hogy a kommunizmus Magyarországon valaha uralomra juthasson, és különben sem léphet be olyan pártba, amelynek elveivel és programjával nem azonosíthatja magát. A két rábeszélő erre nagyon kedvetlenül távozott. (Jankovics József: Babits Mihály fegyelmi büntetésének revíziós eljárása ismeretlen dokumentumok tükrében. *Irodalomtörténeti Közlemények*, 2001/1–2, 201.)

16 Babits Mihály levelezés kritikai kiadásában megjelent dokumentumok alapján az Írói Direktórium 1919 májusában többször is hiába értesítette, hogy jelenjen meg az üléseken. (*Babits Mihály levelezése. Kritikai kiadás, 1918–1919.* S. a. r. Sipos Lajos. Budapest, 2011, Argumentum Kiadó, 344, 366, 370.)

17 Júniusban lehetett, amikor a kommunisták nagyszámú túszoikat tartóztattak le, egyéb embertelenségeket követtek el, és napról napra jobban ránehezedtek minden emberi szabadságra, egy alkalommal Babits Mihály lakásán hárman [Schöpflin Aladár] Fenyő Miksával megbeszéltük, hogy egy kiáltványt fogunk szerkeszteni tiltakozásul a kommunista erőszak ellen, ezt a kiáltványt aláírjuk a magyar szellemi élet lehetőleg nagyszámú kiváló képviselőivel és kicsempésszük külföldre, elsősorban Bécsbe, hogy ott a sajtóban nyilvánosságra hozzassuk. A kicsempésszés módját én akkor meg is beszéltem a Neue Freie Presse budapesti szerkesztőjével, de a dologból nem lett semmi, mert amerre puhatolóztunk, jobb és baloldali elhelyezkedésű embereknel egyaránt visszautasításra találtunk. Az akkori terror nyomása alatt nem merték aláírni. A kiáltvány megszerkesztése Babits feladata lett volna, aki erre lelkesen vállalkozott is. (Jankovics József: Babits Mihály fegyelmi büntetésének revíziós eljárása ismeretlen dokumentumok tükrében. *Irodalomtörténeti Közlemények*, 2001/1–2, 201.)

A politikai csalódással párhuzamosan, poétikai fordulat is bekövetkezett pályáján: a világirodalmi mintákkal kísérletező költőből értékvédő művész lett. A „homo aestheticus” szerepet – amit addig ő töltött be a klasszikus modernségben – Kosztolányi teljesítette ki, míg Babits egyre inkább a „homo moralis” etikai eszményét vallotta. Az 1920-as években jó néhány költeménye rávilágít a tragikus történelmi tapasztalok igazságára, a háborút veszített ország nemzeti-társadalmi gyötrelmeire, a sokat szenvedett magyarság küzdelmére. A trianoni békeszerződés után megszorodnak a *Csonka Magyarország* sorsát vérző szívvel sirató fájdalmas szövegai, de már 1920 tavaszán, tehát még június 4-e előtt végigtekint az ország veszteségein a szintén Vörösmarty ihlette *A könnytelenek könnyei* keserves sóhajaiban:

Szálljatok szét, gyötrő szavak!
Mit zsongtok itt nekem?
Minden füleknek szóljatok,
és minden nyelveken,

s zokogva, hajh, hogy annyi szív
hiába onta vért,
a könnytelenek könnyei
legyetek a honért!

...
Szakadjatok ki, bús szavak!
Sem élet, sem halál:
egy örült nemzet eleven
megnyílt sirjában áll.

S a sirt népek veszik körül,
öröklő káröröm;
és kígyó csúsz a sir fölött,
de virág nem terem.

Kigyók közt, marva, fájva, halld,
a költő éneke
s sziszegve rokkant ajkamon,
óh népek nemzete,

egy ezredévből, nagy világ!
riadva, földadog –
Hazámnak hangja, gyenge bár,
de néma nem vagyok.¹⁸

18 Babits: A könnytelenek könnyei. *Nyugat*, 1920/7–8, április–május.